

USTVARJALNOST BREZ BESED?

Moj pristop k literaturi v slovenskem beneškem narečju je dvojen. Pred desetimi leti sem izbral pesmi in prozo avtorjev, za katere sem mislil, da so bili takrat tisti ali med tistimi, ki so v največji meri oblikovali poseben način ustvarjanja v našem slovenskem jeziku. Pri Založbi tržaškega tiska je tako izšla antologija *Besiede tele zemlje – Proze in poezije v beneškem narečju*, v kateri so predstavljeni Luisa Battistig, Marina Cernetig, Aldo Clodig, Viljem Černo, Bruna Dorbolò, Loredana Drecogna in Andreina Trusgnach.

Šlo je za avtorje različnih generacij, ki jih je združevala pripoved o »enem samem svetu«, kot sem napisal v uvodu. Posebnost tega sveta je, da je, kot mnogi svetovi, ki so mu podobni, v življenjski nevarnosti. Ta svet pa ima veliko oblik in izrazov. Tematsko so se avtorji v glavnem obračali na domači kraj, iskali so korenine, brskali po smislu svoje kulturne tradicije in poslušali njene davne glasove. Zanimivo je pa, da ti avtorji v svojem realnem življenju niso živeli in ne živijo kmečkega in niti ne zgolj vaškega sveta, po kulturi so izobraženi in »mestni«. Svet pa uporabljajo, in to jih ponovno združuje, kot metaforo bivanja, kjer je še možno biti človek.

Mislim, da je bil projekt antologije uspešen, in to dokazuje tudi dejstvo, da so kasneje štirje od sedmih avtorjev objavili svojo pesniško zbirko, vedno v narečju in pri različnih založbah. Drugi dokaz tega uspeha je pozitivna kritika, ki so je bili deležni nekateri izmed teh avtorjev od slovenskih literarnih zgodovinarjev in kritikov.

Ne bom pa zakril enega od namenov te antologije, ki je bil zarisati neke vrste črto, dokazati, kaj je bilo do tedaj narejenega, in dati neki zagon, da bi tudi novi avtorji, nove generacije začeli ustvarjati v slovenskem narečju. To se je tudi zgodilo, če upoštevamo delo vseh mladih avtorjev, ki so v zadnjem desetletju sodelovali s svojimi besedili na *Sejmu beneške pesmi*, festivalu, ki ga organizira Kulturno društvo Rečan.

Tu bi moral odpreti dolg oklepaj, da bi razložil, kako nam ta festival omogoči, da razumemo, kakšna je bila kulturna evolucija naših predvsem mladih avtorjev in cele Benečije. Namesto tega oklepaja pa vam svetujem branje treh zbirk z besedili pesmi *Pustita nam rože po našim sadit*, ki jih je v različnih letih izdalo prav društvo Rečan.

Moj drugi pristop pa je avtorski. Na svoji pesniški poti sem sicer uporabljal večinoma italijanščino, pri sodelovanju s *Sejmom beneške pesmi*, ki traja že več kot petnajst let, pa sem nekajkrat skušal uporabiti tudi slovensko narečje. Po navadi ne pišem o krajih svojega otroštva ali o nostalgiji po nekem davnem času, ko pa sem imel potrebo, da nekaj povem v narečju, se mi je večkrat zgodilo, da mi je zmanjkalo besed. Beneško narečje je in ostaja – mislim, da s tem ne bom povedal nič novega – revno glede izrazov, ker je bil po eni strani to vedno kmečki jezik in se je prenašal samo ustno, po drugi strani pa je asimiliral veliko besed iz drugih jezikov. Kako torej ustvarjati literarno delo brez besed? Pri tem vprašanju gre seveda za pretiravanje, ampak pisatelj ali pesnik, ki želi gledati svet, ki je okrog njega, v sodobni perspektivi, se večkrat srečuje s težavo, da ne obstajajo vse besede, ki jih želi uporabiti.

Povedal bom primer. Ko mi je prijateljica, slovenska pesnica, povedala nekaj o svojem očetu, sem začutil potrebo, da bi tudi jaz nekaj povedal oziroma napisal o svojem, in to v jeziku, ki ga je on uporabljal veliko boljše kot jaz. Moj oče je umrl pred leti in v spominu sem imel dve njegovi podobi: to, da je imel zadnja leta svojega življenja, ko je živel sam, vedno lepo zlikane srajce, in to, da je večkrat v kuhinji uporabljal mikrovalovno pečico. S prvo podobo nisem imel problemov: še vedno mi mama pravi: gre popjeglat srajce, to se pravi gre zlikat srajce. Mikrovalovna pečica pa je nekaj, kar v beneškem narečju ne obstaja, ker je pripomoček, ki ga v naših hišah ni bilo, in tako nimamo besede zanj. Imel sem dve možnosti, da bi rešil problem: zbrisati iz glave tisto podobo ali se zateči k slovenskemu knjižnemu jeziku in torej uporabiti izraz mikrovalovna pečica.

Po moje ni dvoma, da je ta druga možnost najprimernejša, saj pri nas v Benečiji stalno opažamo, da gre narečna literatura v smer, ki jo nakazuje špeterska dvojezična šola in ki vodi do ponovne pridobitve lastnega jezika. Seveda je treba tudi paziti, da se istočasno ne izgubijo tisti elementi slovenskega narečja, ki so značilni za te kraje in ki nam pripovedujejo o svetu, ki je skoraj izginil. Poslanstvo literarnega ustvarjanja v Benečiji naj bi bilo torej to, da posodobi, prenovi svoj jezik, ne da bi pozabilo na svoje korenine.